

MARTHA NUSSBAUM versus JUDITH BUTLER

EL DEBAT SOBRE EL GÈNERE

Martha Nussbaum no és exactament el que hom podria anomenar una teòrica del «gènere» des de la primera hora. Va començar a treballar sobre temes de justícia distributiva amb Amartya Sen, en la «teoria de les capacitacions», val a dir en la teoria que vincula la justícia social a les capacitats reals de viure la pròpia vida amb dignitat. El que li interessava bàsicament és la qüestió de les desigualtats i la discriminació – i això és el que la va portar al feminisme. Judith Butler, en canvi, és gairebé la icona de la «teoria queer». El seu llibre *Gender Trouble* és el text que va posar en crisi el tema de les ‘etiquetes’ assignades en matèria de sexe i de gènere.

El debat més significatiu sobre el significat mateix de la concepte de «gènere» el va encetar Martha Nussbaum en un article d’una vintena de pàgines, «*The Professor of Parody*» publicat l’any 1999 a la revista *The New Republic*, que atacava frontalment la tesi central de Judith Butler, segons la qual no només el “gènere”, sinó també el “sexe” són categories inventades, construccions socials performatives. «Performativitat» és un concepte que va proposar John Austin segons el qual hi ha en el llenguatge determinats conceptes que són capaços per ells mateixos de crear algun tipus de realitat. Així quan el jutge o el sacerdot diu a una parella “esteu casats”, això és un concepte que crea una realitat – una realitat que no existiria si no hagués estat enunciat per algú amb poder. Butler recull d’una manera molt ampla el concepte de “performativitat” i diu que no només el gènere és una construcció social, sinó que també ho és el sexe. El sexe i les seves consideracions socials són contingents.

Per a Nussbaum aquesta afirmació és una paròdia, una mistificació que mena el feminisme actual a un carreró sense sortida. Considera que el que propugna Butler és tan sols un joc de llenguatge que no té cap utilitat social fora del petit món universitari on s’elaboren idees sense transcendència. Com que Butler no creu que es puguin transformar les condicions reals de vida de les dones, el que fa és caure en la paròdia: canviar les paraules és una manera de no canviar les coses, però de “fer com si”. En les seves paraules: «Les pensadores feministes del nou tipus simbòlic sembla que creguin que la forma de fer política feminista és emprar paraules de manera subversiva, en publicacions acadèmiques d’alta obscuritat i d’abstracció menyspreativa». Ni tan sols és original dir que la dona i el gènere són una construcció social. Al cap i a la fi, John Stuart Mill ja havia dit al segle XIX que el sotmetiment de la dona (la seva suposada naturalesa submissa) és eminentment artificial.

Però sobre tot el problema és que les tesis de Butler no estan atentes als problemes de les dones reals. Segons Nussbaum el pensament de Butler és una mena de «política verbal i simbòlica», on es produeix una pèrdua del sentit del compromís públic. Butler expressa un «desinterès gairebé total per les condicions materials d’existència en profit d’una política verbal i simbòlica que tan sols te lligams molt tènues amb la situació real de les dones reals». L’abstracció apareix com el confortable refugi d’una universalitat de pacotilla. Si el gènere és fluït, si ha trans i drags: ¿en què canvia això la situació real de les dones? Nussbaum qualifica les tesis de Butler com a «quietisme chic» perquè no ofereix cap mitjà per tal de canviar la situació d’opressió que viuen les dones. Així es desenvolupa una pura retòrica, bàsicament opaca, que la vincula als sofistes. Si no s’ofereix una teoria ètica normativa capaç d’enquadrar les lluites socials, la retòrica resulta baldera. Butler és una de les que anomena «feministes simbòliques». Aquestes «semblen creure que la manera de fer política feminista és emprar paraules de una manera subversiva, en publicacions acadèmiques de alta obscuritat i de abstracció desdenyosa. Aquests gestos simbòlics, es creu, son en sí mateixos una forma de resistència política». Cal dir que Butler no ha respost mai directament la crítica, tot i que no és difícil suposar què diria.

Senzillament la dificultat dels seus textos seria el preu a pagar per la subversió. Vist que la gramàtica formalitza el pensament, la transformació estaria vinculada a la necessitat d'abstreure's de la formalització tradicional per tal d'emancipar-se.

Igualtat real o lluita simbòlica? Abans que Nussbaum, Seyla Benhabib en un llibre col·lectiu (*Feminist Contentions. A philosophical exchange*, 1995) ja havia vist un risc de fatalisme en l'obra de Butler, en la mesura en què el subjecte només apareix com a construït per les normes, els discursos i les relacions de poder. Quan Butler posa en qüestió el concepte de "dona" tal com l'ha construït el feminisme, argüint que només representa les dones blanques, riques i heterosexuales, pot semblar molt radical, però cau en una falsa radicalitat perquè de fet priva la lluita feminista del seu subjecte real.

Vegi's també:

Patricia Soley-Beltran- Leticia Sabsay: *Judith Butler en disputa. Lecturas sobre la performatividad*. Barcelona-Madrid: Egales, 2012.